اثر جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی*

◈ محمد پودینه آقائی[۱] ◈ دکتر ناصر ناستی‌زاده[۲]

چکیده: این پژوهش با هدف بررسی اثر جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی انجام گرفته است. روش پژوهش توصیفی - همبستگی مبتنی بر مدل معادلات ساختاری است. جامعه آماری همهٔ دانش‌آموزان هنرستانهای شهر هیرمند (استان سیستان و بلوچستان) در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند (N=۶۲۲). ۲۳۸ دانش‌آموز به شیوه نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای (بر حسب جنسیت) با تکمیل کردن پرسشنامه‌های سرمایه اجتماعی برای دانش‌آموزان نوجوان (پایوا و همکاران، ۲۰۱۴)، جو مدرسه (لی و همکاران، ۲۰۱۷) و بهزیستی اجتماعی (کیز، ۱۹۹۸) مورد مطالعه قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنف، ضریب همبستگی پیرسون و مدل معادلات ساختاری با به‌کارگیری نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS استفاده شد. یافته‌های ضریب همبستگی نشان دادند که میان جو مدرسه، بهزیستی اجتماعی و سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج مدل معادلات ساختاری نشان داد که اثر مستقیم جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان مثبت و معنادار است. همچنین اثر غیرمستقیم جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی مثبت و معنادار است. بنابر این می‌توان نتیجه‌گیری کرد که بهبود جو مدرسه نه‌تنها به‌صورت مستقیم موجب افزایش بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان می‌شود بلکه با افزایش سرمایه اجتماعی نیز می‌تواند بهزیستی اجتماعی آنان را ارتقا ببخشد.

کلید واژگان: جو مدرسه، بهزیستی اجتماعی، سرمایه اجتماعی، دانش‌آموزان

◉ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۶ ◉ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۸/۱۸

* *این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد نویسندهٔ اول است.*

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
E-mail: mohammad.p.a00145@gmail.com

۲. **نویسنده مسئول:** دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
E-mail: n_nastie1354@ped.usb.ac.ir

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

مقدمه

از دیرباز موضوع سلامتی مورد توجه پژوهشگران قرار داشته و پژوهشهای بسیار در زمینهٔ سلامت جسمی و همچنین سلامت روانی افراد انجام شده است. در این میان، بهزیستی اجتماعی[1] که یکی از ابعاد پر اهمیت سلامت محسوب می‌شود به نوعی با غفلت مواجه شده است و محققان کمتر به بررسی آن پرداخته‌اند (رضایی و نوغانی‌دخت بهمنی، ۱۳۹۶). بهزیستی اجتماعی را گزارش شخصی افراد از کیفیت ارتباطات آنها با دیگران تعریف کرده‌اند (دوگان[2]، ۲۰۱۰). مفهوم بهزیستی اجتماعی کیز[3] (۱۹۸۸) در کنار بهزیستی هیجانی و بهزیستی روان‌شناختی، تصویری جامع از سلامت روان ارائه می‌دهد (کیز و لوپز[4]، ۲۰۰۲). از نظر کیز (۱۹۹۸) بهزیستی اجتماعی از پنج مؤلفهٔ همبستگی اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شکوفایی اجتماعی و پذیرش اجتماعی تشکیل شده است. بهزیستی اجتماعی به‌شرایط و عملکرد فرد در جامعه اشاره دارد. افراد برخوردار از درجه بالای بهزیستی اجتماعی معمولاً قادر به برقراری روابط با سایرین و حفظ آن روابط‌اند (صفاری‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶). بهزیستی اجتماعی شامل عناصر مختلفی است که در کنار هم نشان می‌دهند آیا فرد (مثلاً به‌عنوان یک همسایه، یک همکار یا یک شهروند) در زندگی اجتماعی خود کارکرد مورد قبولی دارد یا نه و این کارکرد در چه حدی است (آلتینای[5] و همکاران، ۲۰۱۹). بهزیستی اجتماعی را عواملی مانند وضعیت اقتصادی ـ اجتماعی، سطح تحصیلات، سن، میزان دریافت حمایتهای اجتماعی، وضعیت تأهل، رضایت از زندگی، شادکامی، ملالت، تعهد مدنی و رفتار جامعه‌پسند تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (کیز و شاپیرو[6]، ۲۰۰۴). دانش‌آموزان سرمایه‌ها و آینده‌سازان جامعه‌اند و تأمین سلامت روان و بهزیستی اجتماعی آنان در همه جوامع مسئله‌ای مهم تلقی می‌شود، بنابراین ضرورت دارد که عوامل مرتبط با بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان مورد مطالعه قرار بگیرد. در این پژوهش به بررسی نقش جو مدرسه با میانجیگری سرمایه اجتماعی پرداخته شده است.

جو مدرسه عبارت است از باورها، ارزشها و نگرشهای مشترکی که تعامل میان دانش‌آموزان، معلمان و مدیران مدارس را شکل می‌دهد و در عین حال الگوهایی را نیز برای هنجارها و رفتارهای ایده‌آل و مقبول، در سطح مدرسه به‌وجود می‌آورد (میچل و بردشا[7]، ۲۰۱۳). در واقع جو مدرسه به ویژگیهای نسبتاً ثابتی از محیط مدرسه اشاره دارد که نتیجه رفتار دانش‌آموزان و مبنی بر ادراک آنها از رفتار و سلوک در مدرسه است (بودوان و روبرژ[8]، ۲۰۱۵). برای درک جو اجتماعی مدرسه می‌بایست

1. Social well-being
2. Dogan
3. Keyes
4. Lopez
5. Altinay
6. Shapiro
7. Mitchel & Bradshaw
8. Beaudoin & Roberge

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

به‌دو ســـاختار، یکی جو مدرسه و دیگری تعلقات / وابستگیهای آن توجه کرد (امامقلی‌وند و همکاران، ۱۳۹۸). جو مدرسه به جنبه‌های اجتماعی محیط یادگیری (شامل اعضای مدرسه، تعاملات و ارتباطات، سهم ارزشها و هنجارها، رشد و توسعه اعضای مدرسه) گفته می‌شود (لی[1] و همکاران، ۲۰۱۷). تعلقات / وابســـتگیهای مدرســـه نیز اعتقاد دانش‌آموزان درباره نحوه مراقبت کارکنان و همتایان از خودشان و یادگیری آنهاست (تاپا[2] و همکاران، ۲۰۱۳). رضایت از جو مدرسه با افت تحصیلی، میزان غیبت از کلاس درس و مشـــکلات رفتاری، عملکرد تحصیلی، رفتار خودکشـــی، رضایت از زندگی کلی، تعهد، یادگیری و موفقیت در مدرســـه، بهزیستی روان‌شناختی و سلامت هیجانی و شـــادمانی دانش‌آموزان رابطه دارد (میکائیلی‌منیع و همکاران، ۱۳۹۳).

یکی دیگر از عوامل مؤثر بر بهزیستی اجتماعی، سرمایه اجتماعی است (همتی‌راد و همکاران، ۱۳۹۷). سرمایه اجتماعی مفهومی است که در سالهای اخیر جایگاهی ویژه را در ادبیات تحقیقی میان - رشته‌ای ســـلامت به خود اختصاص داده است (کاکرهام[3]، ۲۰۱۳). ســـرمایه اجتماعی در فضای تعلیم و تربیت به‌منابع و امکانات اجتماعی مانند هنجارها، شبکه‌های اجتماعی و روابط میان بزرگسالان و دانش‌آموزان گفته می‌شـــود که در خارج از مدرســـه، یعنی در محیط خانواده یا اجتماع در دســـترس دانش‌آموزان قرار دارند. این منابع و امکانات، همانند دیگر شـــکلهای ســـرمایه، کمکی مؤثـــر برای آموزش و پرورش فراگیران محســـوب می‌شـــوند و بر رفتار و عملکرد آنها تأثیر مثبت فراوانی خواهند داشـــت (فاتحی و اخلاصی، ۱۳۹۲). دانش‌آموزانی که سرمایه اجتماعی مطلوبی دارند بر این باورند که خانواده، دوستان و آشـــنایان هر فرد یک دارایی مهم را تشکیل می‌دهند که می‌توان در یک بحران از آن استمداد کرد، به خاطر خودش از آن اســـتفاده کرد و آن را برای کسب منافع به کار گرفت (شایگان و همکاران، ۱۳۹۴). دانش‌آموزان امروز، جامعه آینده را تشـــکیل خواهند داد. اگر خواهان جامعه‌ای مطلوب و با ویژگیهایی چون وجود اعتماد اجتماعی، احســـاس تعلق و تعهد اجتماعی، مشارکتهای داوطلبانه، توسعه سیاسی، سلامت اجتماعی، حمایت سیاسی مردم از نظام سیاسی، انسجام اجتماعی، کاهش بیگانگی و فردگرایی افراطی و کاهش آسیبهای اجتماعی هستیم باید به مقوله سرمایه اجتماعی در مدارس توجهی ویژه شود.

در حال حاضر تفاوتهای چشـــمگیری در زمینه بهزیستی اجتماعی در میان کشورهای غنی و فقیر نیز دیده می‌شـــوند که متأسفانه این شکاف، هم در خارج کشورها و هم در داخل کشورها رو به افزایش اســـت (مطلبی و همکاران، ۱۳۹۹). کشـــورهای توســـعه‌یافته توجهی ویژه به بهزیستی اجتماعی دارند و بر این باورند که بهزیســـتی اجتماعی در جامعه امروز در گرو پیوند عمیق شـــاخصهای آن با اجتماع شـــکل می‌گیرد، پس باید در بررسی شاخصهای بهزیســـتی از بعد اجتماعی بیش از هر چیز روی افراد

1. Lee
2. Thapa
3. Cockerham

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

آن جامعه تمرکز داشـــت که تمایل به اســـتمرار و پایداری اجرای عملی شاخصهای بهزیستی اجتماعی دارند. از آنجایی که بهزیستی اجتماعی با جامعه‌پذیری اشخاص در جامعه در ارتباط است، می‌تواند عاملی مهم در پذیرش هنجارهای اجتماعی به‌شـــمار آید و نقشی مهم در کاهش قانون‌گریزی و ناهنجاریهای اجتماعی داشته باشد. جامعه‌ای که افراد آن از بهزیستی اجتماعی برخوردارند، شرایط بهتری از مشارکت اجتماعی را نشان می‌دهند و این مسأله می‌تواند در عملکرد نهادهای اجتماعی متولی امنیت اجتماعی در جامعه، نقش داشته باشند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۸). بنابراین بهزیستی اجتماعی یکی از مسائل مهم همهٔ کشورهاســـت که در این زمینه پژوهشهای بســـیار صورت پذیرفته است که میزان بهزیستی اجتماعی افراد را در ســـنین مختلف مورد بررســـی قرار می‌دهند. در بین گســـتره و قشرهای مختلف جامعه ســـلامت نوجوانان یک اولویت اساسی اســـت، زیرا این دوره، دوره رهایی از وابستگیهای کودکانه به والدین و بزرگســـالان و دستیابی به اســـتقلال و خودکفایی در عرصه‌های گوناگون است (یحیی‌زاده و عربگری، ۱۳۹۴). امروزه بهزیســـتی اجتماعی دانش‌آموزان به موضوعی مهم و حســـاس تبدیل شده است. بهزیســـتی اجتماعی به دلیل ایجاد پیوندهای گروهی، شرایطی را فراهم می‌کند که دانش‌آموزان از حمایت اجتماعی اعضای گروه و جامعه برخوردار می‌شوند و موجب آسودگی خیال و کاهش اضطراب آنها می‌شود. مطالعات انجام گرفته در زمینه بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان در ایران نشان می‌دهد که در مجموع دانش‌آموزان از سطح متوسطی از بهزیستی اجتماعی برخوردارند (سادات و همکاران، ۱۳۹۹؛ ســـهرابی و قلمی، ۱۳۹۸). هر چند مطالعاتی روی بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان انجام شده است، اما مطالعات اندکی به بررســـی آن میان دانش‌آموزان هنرستانها و مدارس کار و دانش پرداخته‌اند. بنابراین ضرورت دارد که عوامل مؤثر بر بهزیســـتی اجتماعی دانش‌آموزان هنرســـتانها مـــورد مطالعه قرار گیرد. همچنین از جمله معیارهایی که نشـــانگر اهمیت و ضرورت یک پژوهش است مربوط بودن به مسئله‌ای عملی، جمعیتی بزرگ، یا جمعیتی پرنفوذ و سرنوشـــت ساز و پرکردن شکاف پژوهش است که در واقع همهٔ معیارها دربارهٔ موضوع پژوهش حاضر صدق می‌کنند. گروه مورد مطالعه (دانش‌آموزان هنرستانها) سرمایه‌های بالقوه جامعه به‌شمار می‌آیند و سلامت و بهروزی آنها برای سرنوشت جامعه، اهمیت بسیار دارد. بنابراین هدف اصلی پژوهش بررســـی اثر جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان هنرستانها با نقش میانجی سرمایه اجتماعی است.

پیشینه تجربی پژوهش

پژوهش مطلبی و همکاران (۱۳۹۹) با هدف بررســـی نقش ســـرمایه اجتماعی بر سلامت اجتماعی دانش‌آموزان منطقه پنج تهران صورت گرفته است. این پژوهش به روش همبستگی است. نتایج تحقیق نشان داد که میان سرمایه اجتماعی و ابعاد آن (سرمایه اجتماعی ساختاری و سرمایه اجتماعی شناختی) با سلامـت اجتمـــاعی دانش‌آموزان رابطه وجود دارد. هـدف پـــژوهش همتی‌راد و همکاران (۱۳۹۷)

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

بررســـی رابطه سرمایه اجتماعی و ســـلامت اجتماعی بوده اســـت. مطالعه حاضر توصیفی و روش آن همبســـتگی است. یافته‌ها نشان دادند که همبســـتگی مثبت و بالایی میان سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی دانش‌آموزان وجود دارد. همچنین بیشترین بعد اثرگذار سرمایه اجتماعی بر سلامت، بعد ارتباطی بود. متغیر زمینه‌ای پایه تحصیلی با ســـلامت اجتماعی دارای رابطه معنادار بود و جنسیت دانش‌آموزان با ســـلامت اجتماعی آنان رابطه معنادار نشـــان نداد. شـــایگان و همکاران (۱۳۹۴) پژوهشـــی با عنوان «ســـرمایهٔ اجتماعی و احســـاس امنیت (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی منطقهٔ ۴ تهران)» انجام دادند. مطالعه توصیفی و روش آن همبستگی است. نتایج پژوهش نشان داد که رابطهٔ سرمایهٔ اجتماعی و مشـــارکت اجتماعی با احســـاس امنیت دانش‌آموزان دختر معنادار و مستقیم است. ترکی‌هرچگانی و همکاران (۱۳۹۳) پژوهشـــی با هدف بررســـی رابطه میان اعتماد اجتماعی با احساس امنیت اجتماعی دانش‌آموزان پایه ششم ابتدایی شهرستان شهرکرد انجام دادند. روش پژوهش توصیفی - همبستگی است. نتایج پژوهش نشان داد که میان اعتماد اجتماعی و احساس امنیت دانش‌آموزان رابطهٔ معنادار وجود دارد. هدف پژوهش احمدی و دانش‌ثانی (۱۳۹۰) بررسی تأثیر جو اجتماعی در شکل‌گیری ارتباطات دانش‌آموزان دبیرســـتانهای منطقهٔ ۱۵ آموزش و پرورش شـــهر تهران اســـت. روش پژوهش توصیفی - همبستگی بود. یافته‌ها نشـــان دادند که مبان جو اجتماعی حاکم بر مدرســـه و شـــکل‌گیری ارتباطات و تعاملات، قانون‌مـــداری، مســـئولیت‌پذیری، همکاری گروهی، همدلـــی، انتقادگـــری و انتقادپذیری و عزت‌نفس دانش‌آموزان، همبستگی مثبت و در حد بالا وجود دارد. هدف پژوهش تومینن و هانپا[1] (۲۰۲۲) بررسی رابطه میان ســـرمایه اجتماعی و بهزیســـتی نوجوانان بود. این پژوهش به روش همبستگی انجام گرفت. یافته‌ها نشـــان دادند که ســـرمایه اجتماعی با بهزیســـتی نوجوانان رابطه مثبت و معنادار دارد. پژوهش لورنت[2] و همکاران (۲۰۲۱) با هدف بررســـی رابطه جو مثبت مدرســـه با ســـلامت ذهنی دانش‌آموزان دبیرســـتانی انگلســـتان انجام گرفت. روش پژوهش توصیفی - همبســـتگی بود. یافته‌ها نشان دادند که میان جو مثبت مدرســـه با سلامت ذهنی دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارد. پژوهش بای[3] و همکاران (۲۰۲۰) با هدف بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر بهزیستی دانشجویان و رضایت از زندگی دانشگاهی و به‌روش توصیفی - همبستگی انجام گرفت. یافته‌های پژوهش نشان دادند که تأثیر سرمایه اجتماعی بر بهزیستی دانشجویان و رضایت از زندگی دانشگاهی مثبت و معنادار است. پژوهش لاندبرگ و عبدل‌زاده[4] (۲۰۱۹) با هدف بررسی رابطه میان جو مدرسه و اعتماد اجتماعی یا بی‌اعتمادی اجتماعی انجام گرفت. روش پژوهش توصیفی - همبستگی بود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که میان جو مدرسه و اعتماد اجتماعی یا بی‌اعتمادی اجتماعی رابطه وجود دارد و جو مدرسه می‌توانـد مـیزان اعتمـاد اجتمـاعی را

1. Tuominen & Haanpää
2. Leurent
3. Bye
4. Lundberg & Abdelzadeh

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

در طول زمان پیش‌بینی کند. هدف پژوهش لومباردی[1] و همکاران (۲۰۱۹) بررسی رابطه میان جو مدرسه با مشـــارکت و احساس بهزیستی دانش‌آموزان بود. مطالعه حاضر توصیفی و روش آن همبستگی است. نتایج نشـــان داد که هر چه جو مدرسه باز و حمایتی‌تر باشد دانش‌آموزان به سمت فعالیتهای مشارکتی حرکت می‌کنند و احســـاس بهزیستی بالاتری در مدرسه خواهند داشـــت. پژوهش ارگون[2] و همکاران (۲۰۱۸) با هدف بررسی اثر جو مدرسه بر توسعه سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان انجام گرفت. روش پژوهش توصیفی - همبستگی بود. نتایج نشان داد که جو باز مدرسه سبب توسعه سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان می‌شـــود و جو بســـته مدرسه مانع توسعه ســـرمایه اجتماعی دانش‌آموزان اســـت. پژوهش یاماگوچی[3] (۲۰۱۳) با هدف بررسی اثر سرمایه اجتمـــاعی بر بهزیستی دانشجویـــان انجـــام گـــرفت. روش پژوهش توصیفی - همبســـتگی بود. نتایج این پژوهش نشـــان داد که سرمایه اجتماعی بر بهزیستی دانشجویان اثر مثبت و معناداری دارد. هدف پژوهش روس[4] و همکاران (۲۰۰۷) بررســـی اثر جو مدرسه بر بهزیستی دانش‌آموزان، راهبردهای مقابله‌ای و موفقیت تحصیلی بود. روش پژوهش توصیفی - همبستگی بود. نتایج نشان داد که جو مدرسه بر هر سه متغیر بهزیستی دانش‌آموزان، راهبردهای مقابله‌ای و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان اثر مثبت و معنادار دارد.

بررسی پیشـــینه پژوهش نشان می‌دهد اکثر پژوهشهای انجام شـــده در زمینه بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان به‌صورت مطالعات خطی مستقیم بوده است که در آن به بررسی رابطه مستقیم متغیرهایی چون جو مدرسه، سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی با بهـــزیستی اجتمـــاعی پرداخته شـــده اســـت. اما همیشـــه رابطه میان جو مدرسه، سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی با بهزیستی اجتماعی مستقیم نبوده اســـت و در این رابطه متغیرهای میانجی می‌توانند اثرگذار باشند که این موضوع کمتر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. این پژوهش قصد دارد که اثر جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان را هم به‌طور مســـتقیم و هم به‌طور غیرمســـتقیم و با میانجیگری متغیرهای سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی بررسی کند.

مبانی نظری پژوهش

از آنجا که در بحث بهزیستی اجتماعی نظریه کیز اولویت اساسی دارد، در این پژوهش مبانی نظری وی مدنظر اســـت. از نظر کیز (۱۹۹۸) بهزیستی اجتماعی به منزلهٔ ادراک افراد از یکپارچگی آنها با جامعه، پذیرش دیگران، پیوستگی با اجتماع و احساس فرد از مشارکت با جامعه تعریف می‌شود. وی پنج بعد را برای بهزیستی اجتماعی در نظر می‌گیرد:

1. Lombardi
2. Ergün
3. Yamaguchi
4. Ruus

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

۱) شکوفـایی اجتمـاعی: به‌معنـای دانســتن و اعتقـــاد داشـتن به این است که جامعه به شـــکلی مثبت در حال رشد اســت. فکر کردن به اینکه جامعه قابلیت رشد به‌شکل مثبت را دارد و می‌تواند این قابلیت را به شکل بالفعل درآورد.

۲) انطباق اجتماعی: یعنی اعتقاد به اینکه اجتماع قابل فهم، منطقی و قابل پیش‌بینی است. همبستگی اجتماعی در برابر بی‌معنایی در زندگی، قابل‌مقایسه است و شامل ارزیابی فرد از اجتماع به‌صورت قابل‌فهم، قابل پیش‌بینی و مخصوص اســت و درحقیقت درکی اســت که فرد نسبت به کیفیت سازماندهی و اداره دنیای اجتماعی پیرامون خود دارد.

۳) پذیرش اجتماعی: داشـــتن گرایشهای مثبت نســـبت به افراد و به‌طورکلی پذیرش افراد، باوجود برخی رفتارهای سردرگم‌کننده و پیچیده آنها. پذیرش اجتماعی، مصداق اجتماعی از پذیرش خود اســت. این افراد دیدگاهی مطلوب نســبت به ماهیت انسان دارند و با دیگران احساس راحتی می‌کنند.

۴) مشارکت اجتماعی: باوری است کـــه طـبق آن فـرد خود را عضو حیاتی اجتماع می‌داند و فکر می‌کند چیز ارزشمندی برای عرضه به دنیا و اجتماع خود دارد. این افراد تلاش می‌کنند که احساس دوست داشته شدن کنند و سهیم باشند در دنیایی که صرفاً به دلیل انسان بودن برای آنها ارزش قائل است.

۵) انســـجام اجتماعی: به‌معنای احساس بخشـــی از جامعه بودن و فکر کردن به اینکه فرد به جامعه تعلق دارد. بنابراین انسجام اجتماعی آن درجه‌ای است که در آن مردم احساس می‌کنند که چیزی مشترک میان آنها و کسانی وجود دارد که واقعیت اجتماعی آنها را می‌سازند مانند همسایگان و سایر شهروندان.

در پژوهش حاضر دیدگاه پاتنام از سرمایه اجتماعی مدنظر است. پاتنام سرمایه اجتماعی را عبارت از ویژگیها، کنشـــها و ساختارهای گوناگون ســـازمان اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها می‌داند که می‌توانند با تســـهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود بخشند. در این تعریف پاتنام هم به اجزای تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی مانند اعتماد، هنجارها و شبکه‌های اجتماعی اشاره می‌کند و هم نتایج و کارکردهای آن را مدنظر قرار داده اســت که از نظر وی منجر به بهبود کارایی جامعه می‌شوند. براســـاس نظر پاتنام چنین جهت‌گیریهای اجتماعی، سرمایه اجتماعی را ایجاد می‌کند و در فعالیتهای مردم در انجمنهای داوطلبانه و در اعتمادشان به شهروندان منعکس می‌شود. از نگاه او سرمایه اجتماعی به شکل یک پدیدهٔ فرهنگی تعریف می‌شود که میزان تمایل به فعالیت مدنی در اعضای جامعه، وجود هنجارهای اجتماعی اشـــاعه‌دهنده کنش جمعی و میزان اعتماد بـــه نهادهای عمومی را در برمی‌گیرد (احمدی و نمکی، ۱۳۹۱). به اعتقاد پاتنام ســـرمایه اجتماعی دارای سه بعد شبکه‌ها، هنجار همیاری و اعتمـاد است. با این حال، در همه تعـاریف سرمایـه اجتمـاعی، دربـاره ارتبـاطات و هنجارهـای موجـود

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

در اجتماعها که مزایایی برای مردم دارد، صحبت شده است. اما ظاهراً تعریف پاتنام از سرمایه اجتماعی به دلیل اینکه کلی است و کمتر آن را محدود کرده است، تعریف جامع‌تری نسبت به سایر تعاریف است (متوسلی و همکاران، ۱۳۹۰).

در پژوهش حاضر دیدگاه لی و همکاران (۲۰۱۷) درباره جو مدرسه مدنظر است. آنها جوّ مدرسه را احساسی می‌دانند که دانش‌آموز از طریق تجارب درون سیستم مدرسه کسب می‌کند. در واقع آنها جوّ مدرسه را اصطلاحی می‌دانند که به‌منظور توصیف احساس افراد درباره مدرسه‌شان به کار می‌رود. جوّ مدرسه از طریق توجه به گروههایی که اجتماع مدرسه را می‌سازند (دانش‌آموزان و اعضای آموزشی و اداری، انجمن اولیا، هیئت امنای مدرسه) قابل بهبود است. خلق یک جو مثبت و توسعه یک سیستم انضباطی نیرومند، آزاد و مداوم، گامهایی بنیادی در جهت ایجاد فضای سالم در مدرسه‌اند، به‌گونه‌ای که برای آموزش و کار مناسب باشند. همچنین لی و همکاران (۲۰۱۷) راهبردهای مشارکتی را در بهبود جو مدرسه مؤثر دانسته‌اند و در این راستا بیان می‌کنند که برای بهبود جو مدرسه باید شاخصهایی مانند رابطه معلم و شاگرد، ایمنی و نگهداری، مدیریت، جهت‌گیری تحصیلی شاگردان، ارزش‌دهی رفتاری شاگردان، راهنمایی و مشاوره، روابط شاگرد و همکلاسیها، روابط اولیا و جامعه و مدرسه و مدیریت آموزشی و فعالیتهای شاگردان مورد توجه قرار گیرند. نهایتاً لی و همکاران (۲۰۱۷) اظهار می‌کنند که در زمینه جوّ مدرسه باید به چهار بعد رابطه کارکنان با دانش‌آموزان، ارزشها و رویکرد مشترک، رابطهٔ دانش‌آموزان با یکدیگر و تأکیدات آموزشگاه توجه کرد.

با توجه به مطالب فوق هدف اصلی پژوهش بررسی اثر جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان هنرستانها با نقش میانجی سرمایه اجتماعی است که در این راستا دو فرضیه مورد بررسی قرار گرفته که عبارت‌اند از:

فرضیه اول: جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان اثر مثبت و معنادار دارد.

فرضیه دوم: جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی اثر مثبت و معنادار دارد.

روش

روش پژوهش توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری پژوهش همهٔ دانش‌آموزان هنرستانهای شهر هیرمند (استان سیستان و بلوچستان) در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ بودند که تعداد آنها ۶۲۲ نفر (۲۵۳ دختر و۳۶۹ پسر) بود. با توجه به اینکه حجم جمعیت دانش‌آموزان دختر و پسر یکسان نبود به شیوه نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای (بر حسب جنسیت) و بر اساس فرمول نمونه‌گیری کوکران ۲۳۸ دانش‌آموز (۹۷ دختر و ۱۴۱ پسر) مورد مطالعه قرار گرفتند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

جدول ۱. اطلاعات مربوط به جامعه و نمونه آماری

نام هنرستان	جنسیت	تعداد جمعیت	نمونه انتخاب شده
شهید یارمحمدی	پسرانه	۹۱	۳۵
شهید سردار صفوی	پسرانه	۶۲	۲۴
شهید حججی	پسرانه	۳۶	۱۴
مفاخر	پسرانه	۵۰	۱۹
امام خمینی (ره)	پسرانه	۱۳۰	۴۹
نیایش	دخترانه	۶۷	۲۵
بنت‌الهدی	دخترانه	۱۴۳	۵۵
نسیبه	دخترانه	۴۳	۱۷
کل		**۶۲۲**	**۲۳۸**

در این پژوهش از سه پرسشنامه زیر برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است:

۱. **پرسشنامه جو مدرسه[1] (لی و همکاران، ۲۰۱۷):** این پرسشنامه با ۳۱ گویه و چهار مؤلفهٔ رابطه کارکنان با دانش‌آموزان[2] (۱ تا ۱۱)، ارزشها و رویکرد مشترک[3] (۱۲ تا ۱۹)، رابطه دانش‌آموزان با یکدیگر[4] (۲۰ تا ۲۶) و تأکیدات آموزشگاه[5] (۲۷ تا ۳۱) به بررسی جو مدرسه از دیدگاه دانش‌آموزان می‌پردازد. پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از خیلی‌کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) تنظیم شده است. امامقلی‌وند و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی شاخصهای روانسنجی پرسشنامه جوّ مدرسه (لی و همکاران، ۲۰۱۷) پرداخته‌اند. برای تعیین روایی مدل اندازه‌گیری جوّ مدرسه از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده که بر اساس نتایج مقدار روایی همگرا برابر با ۰/۴۴ و معیار برازش مدل کلی برابر ۰/۰۵ به‌دست آمده است. همچنین برای تعیین پایایی پرسشنامه، ضرایب آلفای کرونباخ در زیرمقیاسهای آن میان ۰/۷۸ تا ۰/۹۲ به‌دست آمده است. در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ ۰/۹۰۴ برای کل مقیاس به‌دست آمده است.

1. School Climate Measure–Student (SCM-St)
2. The relationship of students with employees
3. The values and collaborative approach
4. The relationship of students with each other
5. The emphasis of the school

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

۲. پرسشنامه سرمایه اجتماعی برای دانش‌آموزان نوجوان[1] (پایوا[2] و همکاران، ۲۰۱۴): این پرسشنامه با ۱۰ گویه و سه مؤلفهٔ انسجام در مدرسه (۱ تا ۴)، صمیمیت در مدرسه (۵ تا ۷) و اعتماد در مدرسه (۸ تا ۱۰) به بررسی سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان می‌پردازد. پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از خیلی‌کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) تنظیم شده است. قادری و همکاران (۱۳۹۷) به اعتباریابی پرسشنامه مذکور پرداخته‌اند. اعتبار محتوای پرسشنامه از طریق توافق متخصصان و اعتبار سازه آن از طریق تحلیل عاملی تأییدی مبتنی بر مدل‌سازی معادلات ساختاری تعیین شده است. نتایج تحلیل عاملی تأییدی ساختار چهار عاملی پرسشنامه را تأیید کرد. همچنین قادری و همکاران (۱۳۹۷) پایایی پرسشنامه را با روش ضریب آلفای کرونباخ بررسی کرده‌اند که مقدار آن برای کل مقیاس ۰/۷۸۵ به‌دست آمده است. در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ ۰/۷۴۹ برای کل مقیاس به‌دست آمده است.

۳. پرسشنامه بهزیستی اجتماعی[3] (کیز، ۱۹۹۸): این پرسشنامه با ۳۳ گویه و پنج مؤلفهٔ همبستگی اجتماعی (۱ تا ۷)، یکپارچگی اجتماعی (۸ تا ۱۳)، مشارکت اجتماعی (۱۴ تا ۱۹)، شکوفایی اجتماعی (۲۰ تا ۲۶) و پذیرش اجتماعی (۲۷ تا ۳۳) به بررسی بهزیستی اجتماعی می‌پردازد. پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالفم(۱) تا کاملاً موافقم (۵) تنظیم شده است. گویه‌های منفی به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. در ایران، صفاری‌نیا و همکاران (۱۳۹۶) به رواسازی و اعتباریابی پرسشنامه بهزیستی اجتماعی کیز پرداخته‌اند که برای بررسی اعتبار مقیاس از روش بازآزمایی استفاده شده و برای بررسی روایی مقیاس از روش تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. نتایج بیانگر آن بود که ضریب همبستگی پیرسون میان نتایج دو بار اجرای پرسشنامه ۰/۸۲۴ بود که حاکی از اعتبار بالای پرسشنامه است و نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان دهنده برازش خوب مدل در تعیین عاملها به شکل اولیه بیان شده از سوی کیز (۱۹۹۸) بود. در پژوهش حاضر نیز آلفای کرونباخ ۰/۸۰۱ برای کل مقیاس به‌دست آمده است.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از دو آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده که در آمار توصیفی از شاخصهایی چون فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار و در آمار استنباطی از آزمون کولموگروف - اسمیرنف، ضریب همبستگی و مدل معادلات ساختاری با بهره‌گیری از نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS استفاده شده است.

1. Social Capital Questionnaire for Adolescent Students (SCQ-AS)
2. Paiva
3. Well-being Social Inventory (WSI)

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

یافته‌ها

بر اســـاس اطلاعات جمعیت‌شـــناختی دانش‌آموزان ۱۴۱ نفر (۶۰٪) پســـر و ۹۷ نفر (۴۰٪) دختر بودند. ۷۸ نفر (۳۳٪) در پایه اول، ۹۴ (۳۹٪) در پایه دوم و ۶۶ (۲۸٪) در پایه ســـوم متوســـطه مشغول به تحصیل بودند. در بررسی وضعیت توصیفی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش این‌گونه بود: ســـرمایه اجتماعی ۳/۴۵ ± ۰/۷۰۸، جو مدرســـه ۳/۵۲ ± ۰/۷۱۱ و بهزیستی اجتماعی ۳/۴۷ ± ۰/۵۱۵. پـیش از بـــررسی فـرضیـات پـژوهش، پـیش‌فرض نـــرمال بـودن داده‌هـا بـــا استفـاده از آزمـون کولموگروف - اسمیرنف بررسی شـــد که مقدار آن برای سرمایه اجتماعی (Z = ۰/۵۰۷ ،Sig = ۰/۹۵۹)، جو مدرسه (Z = ۰/۷۱۷ ،Sig = ۰/۶۸۳) و بهزیستی اجتماعی (Z = ۰/۸۶۶ ،Sig = ۰/۴۴۱) به‌دست‌آمده اســـت. هرگاه سطح معناداری مقدار آمارهٔ Z به‌دست آمده از ۰/۰۵ بزرگ‌تر باشد، فرض مبتنی بر نرمال بودن داده‌ها تأیید می‌شـــود که در پژوهش حاضر در همهٔ موارد سطح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ بوده، بنابراین فرض نرمال بودن داده‌ها رعایت شده است.

همچنین قبل از طراحی مدل معادلات ســـاختاری فرض ارتباط میان متغیرهای پژوهش از طریق آزمون ضریب همبستگی پیرسون بررسی شد.

جدول ۲. ماتریس ضرایب همبستگی میان متغیرهای پژوهش

		۱	۲	۳
۱	سرمایه اجتماعی	۱		
۲	جو مدرسه	۰/۶۸۷**	۱	
۳	بهزیستی اجتماعی	۰/۶۹۳**	۰/۷۵۷**	۱

**P ≤ ۰/۰۱

بر اساس یافته‌های جدول شماره ۲ مقدار ضریب همبستگی جو مدرسه با سرمایه اجتماعی ۰/۶۸۷ و بهزیســـتی اجتماعی ۰/۷۵۷ اســـت. همچنین مقدار ضریب همبستگی ســـرمایه اجتماعی با بهزیستی اجتماعی ۰/۶۹۳ است. با توجه به برقراری روابط میان متغیرهای مستقل، میانجی و وابسته، پیش‌فرض برقراری روابط میان متغیرهای پژوهش برقرار است. بنابراین می‌توان به طراحی مدل معادلات ساختاری پرداخت. در شکل شماره ۱ همهٔ روابط متغیرهای پنهان و بارهای عاملی هر یک از مؤلفه‌ها و در شکل شمارهٔ ۲ ضرایب تی آنها نشان داده شده است.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

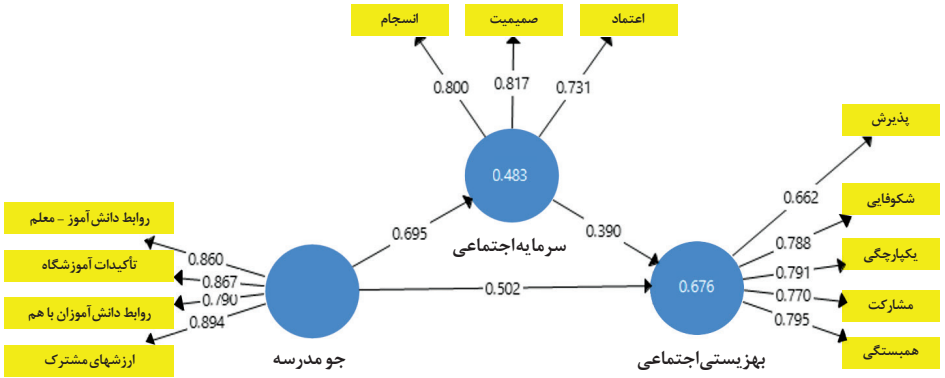

شکل ۱. مدل معادلات ساختاری (ضرایب مسیر)

بر اساس یافته‌های شکل شمارهٔ ۱ ضریب مسیر جو مدرسه بر سرمایه اجتماعی و بهزیستی اجتماعی به ترتیب برابر با ۰/۶۹۵ و ۰/۵۰۲ است. همچنین ضریب مسیر سرمایه اجتماعی بر بهزیستی اجتماعی ۰/۳۹۰ است. در شکل شمارهٔ ۲ ضرایب تی ارائه شده است:

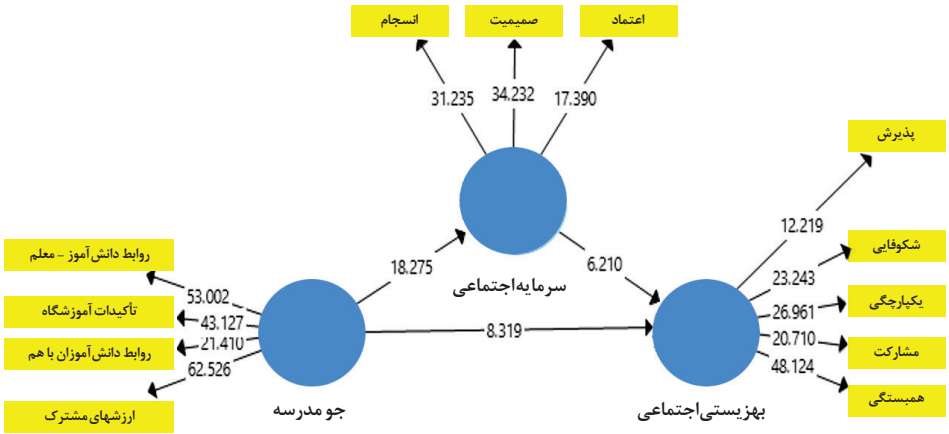

شکل ۲. مدل معادلات ساختاری (ضرایب تی)

بر اساس یافته‌های شکل شماره ۲، ضریب تی جو مدرسه بر سرمایه اجتماعی ۱۸/۲۷۵، ضریب تی جو مدرســه بر بهزیستی اجتماعی ۸/۳۱۹ و ضریب تی سرمایه اجتماعی بر بهزیستی اجتماعی ۶/۲۱۰ است.

برای ارزیابی کیفیت مدل اندازه گیری از شاخصهای برازش (اعتبار اشتراک) استفاده شده که نتایج آن در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

جدول ۳. شاخصهای برازش مدل

	مجموع مجذورات مشاهدات برای هر بلوک متغیر پنهان (SSO)	مجموع مجذور خطاهای پیش‌بینی برای هر بلوک متغیر پنهان (SSE)	شاخص اعتبار اشتراک CV-com (1-SSE/SSO)
جو مدرسه	۹۵۲	۶۰۱/۲۲۱	۰/۳۶۸
سرمایه اجتماعی	۷۱۴	۵۷۱/۶۵۳	۰/۱۹۹
بهزیستی اجتماعی	۱۱۹۰	۷۸۷/۷۲۴	۰/۳۳۸

اگر شـــاخص بررسی اعتبار اشتراک (CV-com) متغیرهای پنهان مثبت باشد، می‌توان پذیرفت که مدل اندازه‌گیری از کیفیت لازم برخوردار است. با توجه به نتایج جدول شماره ۳ که نشان می‌دهد مقدار اعتبار اشتراک (CV-com) جو مدرسه، سرمایه اجتماعی و بهزیستی اجتماعی به ترتیب ۰/۳۶۸، ۰/۱۹۹ و ۰/۳۳۸ است که همگی مثبت‌اند، می‌توان نتیجه گرفت که مدل اندازه‌گیری پژوهش از برازش و کیفیت لازم برخوردار است.

در جدول شماره ۴ اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل آورده شده است:

جدول ۴. اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل

مسیر	اثر مستقیم	t	اثر غیرمستقیم	t	اثر کل	t
جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی	۰/۵۰۲	۵/۱۰۷				
جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی			۰/۲۷۱	۳/۵۹۵	۰/۷۷۳	۶/۴۶۸

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررســـی اثر جو مدرسه بر بهزیســـتی اجتماعی با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی و اعتماد اجتماعی در میان دانش‌آموزان هنرســـتانهای شهر هیرمند (استان سیستان و بلوچســـتان) انجام گرفته است. در بررسی فرضیه اول پژوهش مشخص شد که اثر جو مدرسه بر بهزیســـتی اجتماعی دانش‌آموزان دارای ضریب مسیر ۰/۵۰۲ و ضریب تی ۸/۳۱۹ است. بنابراین فرضیه اول پژوهش (جو مدرســـه بر بهزیســـتی اجتماعی دانش‌آموزان اثر مثبت و معنادار دارد) تأیید می‌شـــود. این یافته بـــا نتایج مطالعات لورنت و همـــکاران (۲۰۲۱)، لومباردی و همکاران

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

(۲۰۱۹)، روس و همکاران (۲۰۰۷)، احمدی و دانش‌ثانی (۱۳۹۰) همخوان است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که جو مدرسه به مثابه عنصری کلیدی و مؤثر دارای دلالتهایی قوی و نیرومند در زمینهٔ رشد اجتماعی و شناختی نوجوانان است، از این رو می‌تواند بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد. از آنجا که در یک جو مثبت و سالم مدرسه، انتظارات هنجاری، روابط دانش‌آموزان با معلمان، روابط دانش‌آموزان با یکدیگر و توجه به فرصتهای آموزشی، مطلوب و سازنده است، دانش‌آموزان احساس نشاط و بهزیستی اجتماعی بیشتری خواهند کرد و در محیط مدرسه تعاملات اجتماعی بهتر و بیشتری را به نمایش خواهند گذاشت. مکسول[1] و همکاران (۲۰۱۷) دریافتند که جو مدرسه عامل پیش‌بینی‌کننده مهمی در زمینهٔ احساسات، عواطف و پیامدهای رفتاری دانش‌آموزان است. همچنین، جو مدرسه بر میزان سازگاری، بهزیستی و اعتماد به نفس دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. مورتون[2] و همکاران (۲۰۱۶) به این نتیجه رسیدند که ادراک مثبت دانش‌آموزان از جو مدرسه، علاوه بر افزایش مشارکت آنان در فعالیتهای مدرسه، می‌تواند بر میزان لذت، نشاط، اجتماعی شدن و افزایش اعتماد به نفس آنان نیز اثری مثبت داشته باشد. لی و همکاران (۲۰۱۷) تأکید دارند که پیوند عاطفی دانش‌آموزان به‌مدرسه و گروههای دوستی بر بهزیستی اجتماعی آنان تأثیر می‌گذارد. به همین ترتیب بر اساس، مدل الگوی مشارکتی فین و راک[3] (۱۹۹۷)، اگر جو مدرسه مشارکتی باشد و دانش‌آموزان در تصمیم‌گیریها دخالت داشته باشند، در آنها حس تعلق به مدرسه تقویت می‌شود که پیامد آن بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان است.

در بررسی فرضیه دوم پژوهش مشخص شد که اثر جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی دارای ضریب مسیر ۰/۲۷۱ و ضریب تی ۳/۵۹۵ است. بنابراین فرضیه دوم پژوهش (جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی اثر مثبت و معنادار دارد) تأیید می‌شود. این یافته با نتایج مطالعات تومینن و هانپا (۲۰۲۲)، بای و همکاران (۲۰۲۰)، ارگون و همکاران (۲۰۱۸)، یاماگوچی (۲۰۱۳) و شایگان و همکاران (۱۳۹۴) همخوان است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که در یک جو مثبت و سازنده مدرسه، هنگامی که دانش‌آموزان احساس می‌کنند معلمان و مدیریت مدرسه آنها را دوست دارند، از آنها حمایت می‌کنند، رفتار و تعاملات رفتاری منصفانه دارند و بر اساس اصول دموکراسی و به شکلی محترمانه و با ادب و نزاکت رفتار می‌کنند، اعتمادشان به معلمان و مدیریت مدرسه افزایش می‌یابد، احساس هویت جمعی و گروهی می‌کنند و تعاملات اجتماعی

1. Maxwell
2. Morton
3. Finn & Rock

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

آنان با سایر دانش‌آموزان و معلمان و مدیریت مدرسه بهبود پیدا می‌کند که همه این موارد سبب بهبود سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان می‌شود. از این‌رو می‌توان انتظار داشت که با تقویت سرمایه اجتماعی، بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان (احساس یکپارچگی آنها با سایر دانش‌آموزان، پذیرش دیگران، پیوستگی با اجتماع و تمایل به مشارکت با مدرسه) نیز با انسجام، صمیمیت و اعتماد در مدرسه (مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی) افزایش یابد. سرمایهٔ اجتماعی سبب تسهیل کنشهای اجتماعی می‌شود و دستیابی به اهداف معینی را امکان‌پذیر می‌کند. تقویت سرمایهٔ اجتماعی موجب ایجاد و استحکام پیوندهای مرئی و نامرئی می‌شود و حس مشارکت و اعتماد جمعی را افزایش می‌دهد (جعفری‌مجد و زارعی‌متین، ۱۴۰۱) و به این ترتیب بهزیستی اجتماعی افراد تقویت می‌شود. در واقع در جو مدرسه‌ای مناسب، ارج نهادن به فکر و نظر دانش‌آموزان و بهره بردن از آنها برای دست یافتن به راه‌حلهای اساسی و راهبردهای نو در مدرسه، سبب بهبود سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان خواهد شد. لین[1] (۱۹۹۴؛ به نقل از دهقانی و فرجی، ۱۳۹۶) اظهار می‌کند که در یک جو مطلوب، شبکه‌های ارتباطی مدیران، معلمان، والدین و کودکان سرمایه اجتماعی را در سطح مدرسه ایجاد می‌کنند که ابزاری برای ایجاد محیطهای آموزشی همراه با تبادل هنجارهای اجتماعی و اطلاعات است. مصطفی‌زاده و صادقی (۱۳۹۳) بیان می‌کنند که در یک جو مطلوب آموزشگاهی، افراد از طرق رسمی و غیررسمی (تشکلها و انجمنها)، دارای مهارتها و تواناییهایی از قبیل علمی، اجتماعی و انسانی می‌شوند که می‌توانند شبکه‌های اجتماعی وسیعی را تشکیل دهند. در واقع جو مطلوب آموزشگاهی می‌تواند در بهبود سرمایه اجتماعی مؤثر باشد و منبعی برای تأمین اعتماد و افزایش روابط معلمان و دانش‌آموزان به‌شمار آید. سرمایهٔ اجتماعی دانش‌آموزان نیز که نتیجه روابط مبتنی بر درک و اعتماد میان معلمان و دانش‌آموزان است، می‌تواند بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان اثر مثبت داشته باشد.

با توجه به یافته‌های این مطالعه (اثر مثبت جو مدرسه بر بهزیستی اجتماعی دانش‌آموزان با نقش‌آفرینی سرمایه اجتماعی) به معلمان و مدیران مدارس توصیه می‌شود با فراهم آوردن محیطی که در آن رفتار روابط دانش‌آموزان و کادر مدرسه با یکدیگر صمیمی و محترمانه باشد، محیطی که در آن دانش‌آموزان از لحاظ جسمی، روانی و اجتماعی احساس امنیت کنند و محیطی که تأکید دارد بر پیشرفت علمی دانش‌آموزان و نقش حمایت‌گری معلم و کادر مدیریت مدرسه، جوی مطلوب را بر مدرسه حاکم کنند. همچنین پیشنهاد می‌شود که در زمینه تقویت سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان، معلمان و مدیران مدارس با بهبود روابط اجتماعی و افزایش میزان اعتماد دانش‌آموزان به همدیگر و معلمان و کادر مدیریت، ضمن افزایش میزان شبکه‌های اجتماعی، زمینه برقراری تعامل بیشتر دانش‌آموزان با گروهها و شبکه‌های درون و برون‌مدرسه‌ای را فراهم

1. Lin

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

آورند و از این‌طریق به بهبود و توسعه سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان یاری رسانند. برای تقویت اعتماد اجتماعی، معلمان و کادر مدیریت مدرسه می‌توانند با نشان‌دادن صداقت، خیرخواهی، نوع‌دوستی، شایستگی، همسانی گفتار و کردار، بصیرت، انصاف، وفاداری، پذیرا بودن، گذشت و فداکاری، اعتماد اجتماعی دانش‌آموزان را بهبود ببخشند. همچنین معلمان و مدیران مدرسه با تشویق دانش‌آموزان به شرکت در شبکه‌های اجتماعی و انجمنهای علمی، فرهنگی و هنری و تیمهای ورزشی، ضمن تقویت احساس تعلق جمعی آنان، می‌توانند موجبات افزایش اعتماد اجتماعی را در آنان فراهم کنند. از آنجا که این مطالعه روی دانش‌آموزان هنرستانهای شهر هیرمند (استان سیستان و بلوچستان) انجام شده است، در تعمیم نتایج آن به سایر دانش‌آموزان باید احتیاط کرد. لذا انجام دادن چنین مطالعه‌ای در گروههای دیگر دانش‌آموزی پیشنهاد می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

نویسندگان از همه کسانی که در انجام این پژوهش
به ما یاری رساندند، به‌ویژه دانش‌آموزان مورد مطالعه، تشکر و قدردانی می‌کنند.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

منابع

REFERENCES

احمـــدی، امینـــه و دانش‌ثانی، زهـــرا. (۱۳۹۰). تأثیر جوّ اجتماعی در شـــکل‌گیری ارتباطات دانش‌آموزان دوره متوســـطه دبیرستان‌های منطقه ۱۵ شهر تهران. *نوآوری‌های مدیریت آموزشی (اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی)*، ۶(۲)، ۱۱-۲۸.

احمدی، یعقوب و نمکی، آزاد. (۱۳۹۱). سرمایه اجتماعی و گونه دموکراتیک فرهنگ سیاسی (تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ارزشهای جهانی برای استان‌های ایران). *علوم اجتماعی*، ۱۹(۵۹)، ۲۴۱-۲۹۴.

امامقلی‌وند، فاطمه؛ کدیور، پروین و شریفی، حسن‌پاشا. (۱۳۹۸). شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه دووجهی جوّ و هویت مدرسه (SCASIM-St). *اندازه‌گیری تربیتی*، ۹(۳۵)، ۱۰۷-۱۳۲.

ترکی هرچگانی، خدیجه؛ چراغپور، مهدی؛ همتیان، شـــهناز و حامدی شـــهرکی، فائزه. (۱۳۹۳). رابطه بین اعتماد اجتماعی با احســـاس امنیت اجتماعی دانش‌آموزان پایه ششـــم ابتدایی شهرستان شهرکرد. *دانش انتظامی چهارمحال و بختیاری*، ۲(۸)، ۴۹-۶۴.

جعفری‌مجـــد، بهنام و زارعی متین، حســـن. (۱۴۰۱). طراحی الگوی ســـرمایه اجتماعی ســـازمانی در آمـــوزش و پرورش (مورد پژوهش: ادارهٔ کل آموزش و پرورش استان لرستان). *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۹(۱)، ۷۷-۹۹.

حســـینی، مونس؛ محمودی، آرمین و ماردپور، علیرضا. (۱۳۹۸). نقش واسطه‌ای بهزیستی اجتماعی در ارتباط بین سلامت معنوی و صمیمیت زناشویی دانشجویان متأهل. *مطالعات ناتوانی*، ۹(۴۰)، ۱-۷.

دهقانی، مرضیه و فرجی، محدثه. (۱۳۹۶). بررسی کاربست مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی در مدارس شهر تهران: مطالعه‌ای کیفی. *مدیریت مدرسه*، ۵(۲)، ۲۷۷-۲۹۷.

رضایی، امید و نوغانی‌دخت بهمنی، محســـن. (۱۳۹۶). بهزیســـتی اجتماعی دانشجویان و عوامل مؤثر بر آن. *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱۴(۲)، ۳۱-۵۶.

ســـادات، سما؛ واحدی، شـــهرام؛ فتحی‌آذر، اســـکندر و بدری‌گرگری، رحیم. (۱۳۹۹). اثربخشی مدل آموزش تربیت مثبت مدرسه‌محور بر سطوح درگیری تحصیلی دانش‌آموزان ابتدایی. *پژوهش‌های کاربردی روانشناختی*، ۱۱(۳)، ۱۹-۳۵.

ســـهرابی، زهرا و قلمی، زهرا. (۱۳۹۸). رابطه بهزیســـتی هیجانی و اجتماعی با هدف‌گرایـــی تحصیلی دانش‌آموزان. *رویش روان‌شناسی*، ۸(۷)، ۱۱۳-۱۱۸.

شایگان، فریبا؛ امین صارمی، نوذر و عباسی، زینب. (۱۳۹۴). سرمایهٔ اجتماعی و احساس امنیت (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دبیرستانی منطقهٔ ۴ تهران). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۶(۲۳)، ۹۱-۱۲۲.

صفاری‌نیا، مجید؛ آقایوسفی، علیرضا؛ حسینیان، سیمین و مهمان‌نوازان، اشرف. (۱۳۹۶). اثربخشی روان‌درمانی آدلری بر اساس ســـبک زندگی، علاقه اجتماعی بر احســـاس کهتری و بهزیســـتی اجتماعی زنان خیانت‌دیده. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۷(۲۶)، ۹۷-۱۱۸.

فاتحی، ابوالقاسم و اخلاصی، ابراهیم. (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دختر پیش‌دانشگاهی شهر شیراز). *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی*، ۴(۱۴)، ۱۴۸-۱۸۵.

قادری، مهدی؛ توکلی، خالد و احمدی، بهزاد. (۱۳۹۷). ترجمه و اعتباریابی پرسشـــنامه سرمایه اجتماعی برای دانش‌آموزان نوجوان(SCQ-AS). *علوم اجتماعی*، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۵(۱)، ۵۱-۷۸.

متوسلی، محمود؛ طیب‌نیا، علی و حسنی، محسن. (۱۳۹۰). سرمایه اجتماعی از دید رویکرد منفی فوکویاما در ایران. *فرایند مدیریت و توسعه*، ۲۴ (۱)، ۵-۲۴.

مصطفی‌زاده، معصومه و صادقی، محمدرضا. (۱۳۹۳). طراحی مدل توسعه سرمایه اجتماعی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی. *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۱ (۲)، ۱۶۱-۱۸۲.

مطلبی، منیژه؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم؛ رحمانی فیروزجاه، علی و عباسی اسفجیر، علی اصغر. (۱۳۹۹). بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی (مطالعه موردی دانش‌آموزان منطقه پنج تهران). *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۲(۴۷)، ۵۹-۷۰.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

میکائیلی منیع، فرزانه؛ مهنا، سعید و عیسی‌زادگان، علی. (۱۳۹۳). پیش‌بینی کننده‌های شناختی ـ اجتماعی رضایت از مدرسه در دانش‌آموزان دبیرستانی: آزمون یک مدل علّی. *نوآوری‌های آموزشی*، ۱۳ (۴)، ۷-۲۹.

همتی‌راد، فرزانه؛ کشاورز، امراله و مومنی، حسن. (۱۳۹۷). رابطه سرمایه اجتماعی با سلامت اجتماعی در دانش‌آموزان متوسطه دوم. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۷ (۲)، ۷-۱۴.

یحیی‌زاده، حسین و عربگری، زلیخا. (۱۳۹۴). رابطه آموزش مهارت‌های اجتماعی و سلامت اجتماعی دانش‌آموزان دختر مقطع اول دبیرستان منطقه ۱۹ تهران. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۲ (۴)، ۱۳۰-۱۶۶.

Altinay, L., Song, H., Madanoglu, M., & Wang, X. L. (2019). The influence of customer-to-customer interactions on elderly consumers' satisfaction and social well-being. *International Journal of Hospitality Management*, *78,* 223-233.

Beaudoin, H., & Roberge, G. (2015). Student perceptions of school climate and lived bullying behaviours. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *174*, 321-330.

Bye, L.-a., Muller, F., & Oprescu, F. (2020). The impact of social capital on student wellbeing and university life satisfaction: A semester-long repeated measures study. *Higher Education Research & Development*, *39*(5), 898-912.

Cockerham, C. W. (Ed.). (2013). *Medical sociology on the move: New direction in theory.* Springer.

Dogan, T. (2010). The effects of psychodrama on young adults' attachment styles. *The Arts in Psychotherapy, 37*(2), 112-119.

Ergün, B., Uzunboylu, H., & Altinay, Z. (2018). An investigation of high school students' social capital development within organizational climate. *Quality and Quantity: International Journal of Methodology, 52*(1), 105-113.

Finn, J. D., & Rock, D. A. (1997). Academic success among students at risk for school failure. *Journal of Applied Psychology*, *82*(2), 221-234.

Keyes, C. L. M. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly, 61(2),* 121-140.

Keyes, C. L. M., & Lopez, S. J. (2002). Toward a science of mental health: Positive directions in diagnosis and interventions. In C. R. Snyder, & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 45-59). Oxford University Press.

Keyes C. L. M., & Shapiro, A. D. (2004). Social well-being in United States: A descriptive epidemiology. In O. G. Brim, C.D. Ryff, & R. C. Kessler (Eds.). *How healthy are we? National study of well-being at midlife* (pp. 350-372). The University of Chicago Press.

Lee, E., Reynolds, K. J., Subasic, E., Bromhead, D., Lin, H., Marinov, V., & Smithson, M. (2017). Development of a dual school climate and school identification measure–student (SCASIM-St). *Contemporary Educational Psychology*, *49*, 91-106.

Leurent, B., Dodd, M., Allen, E., Viner, R., Scott, S., & Bonell, C. (2021). Is positive school climate associated with better adolescent mental health? Longitudinal study of young people in England. *SSM*. *Mental Health, 1*, 100033.

Lombardi, E., Traficante, D., Bettoni, R., Offredi, I., Giorgetti, M., & Vernice, M. (2019). The impact of school climate on well-being experience and school engagement: A study with high-school students. *Frontiers in Psychology*, *10*, 2482.

Lundberg, E., & Abdelzadeh, A. (2019). The role of school climate in explaining changes in social trust over time. *Scandinavian Journal of Educational Research*, *63*(5), 712-724.

Maxwell, S., Reynolds, K. J., Lee, E., Subasic, E., & Bromhead, D. (2017). The impact of school climate and school identification on academic achievement: Multilevel modeling with student and teacher data. *Frontiers in Psychology*, *8*, Article 2069.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

Mitchel, M. M., & Bradshaw, C. P. (2013). Examining classroom influences on student perception of school climate: The role of classroom management and exclusionary discipline strategies. *Journal of School Psychology*, *51*(5), 599-610.

Morton, K. L., Atkin, A. J., Corder, K., Suhrcke, M., & van Sluijs, E. M. (2016). The school environment and adolescent physical activity and sedentary behavior: A mixed-studies systematic review. *Obesity Reviews*, *17*(2), 142-158.

Paiva, P. C. P., Paiva, H. N. D., Oliveira Filho, P. M. D., Lamounier, J. A., Ferreira, E. F. E., Ferreira, R. C., … Zarzar, P. M. (2014). Development and validation of a social capital questionnaire for adolescent students (SCQ-AS). *PLoS ONE, 9*(8), e103785.

Ruus, V. R., Veisson, M., Leino, M., Ots, L., Pallas, L., Sarv, E.-S., & Veisson, A. (2007). Students' well-being, coping, academic success, and school climate. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, *35*(7), 919-936.

Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, *83*(3), 357-385.

Tuominen, M., & Haanpää, L. (2022). Young people's well-being and the association with social capital, i.e. social networks, trust and reciprocity. *Social Indicators Research, 159*(2), 617-645.

Yamaguchi, A. (2013). Influences of social capital on health and well-being from qualitative approach. *Global Journal of Health Science*, *5*(5), 153-161.

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]

Quarterly Journal of
Family and Research

The Effect of School Climate on Students' Social Well-Being with the Mediating Role of Social Capital*

■ M. Poudineh Agha'ee[1] ■ N. Nastiza'ee, Ph.D.[2]

Abstract

The purpose of this study was to investigate the effect of school climate on students' social well-being with the mediating role of social capital. The research method was descriptive-correlational based on structural equation modeling. The statistical population of the study was comprised of all vocational high school students in Hirmand city (Sistan and Baluchestan Province) in 2021-2022 academic year (N= 622). A number of 238 students were selected through random stratified sampling method (by gender) and were given the Social Capital Questionnaire for Adolescent Students (Paiva et al., 2014), School Climate Measure–Student (Lee et al., 2017) and Well-being Social Inventory (Keyes, 1998).The Kolmogorov-Smirnov test, Pearson correlation coefficient and structural equation modeling were used to analyze the data using SPSS and SmartPLS software. Correlation coefficient results showed a positive, significant relationship between school climate, social well-being and students' social capital. The results of structural equation modeling demonstrated that the direct effect of school climate on students' social well-being was positive and significant. Moreover, the indirect impact of school climate on students' social well-being through the mediation of social capital was positive and significant. Hence, it can be concluded that improving the school climate not only directly boosts students' social well-being but also enhances their social well-being by increasing students' social capital.

Keywords: school climate, social well-being, social capital, students

Date received: April 26, 2022 **Date accepted:** Nov. 9, 2022

* *This article is derived from the first author's Master's Thesis.*

1. M.A. in Educational Administration, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Iran.
E-mail: mohammad.p.a00145@gmail.com
2. **Corresponding Author:** Associate Professor of Education, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Iran.
E-mail: n_nastie1354@ped.usb.ac.ir

[Downloaded from qjfr.ir on 2026-11-10]